

и дворецът на духовния глава на българитѣ — *патриаршията*, или съборътъ — „майка на църквитѣ въ Българското царство“, църквата Възнесение Христово¹⁴. Сега нѣма следа отъ нея; споредъ рускитѣ лѣтописи, следъ превземането на града, турцитѣ я превърнали въ джамия. Току до нея сияла църквата Св. Петка (*Πατρισκηυή*), чиито мощи Иванъ Асень, съ съгласие на франкитѣ, пренесълъ отъ крайбрѣжния градъ Епиватиса (по турски Боядосѣ), намиращъ се на 12 часа пѣтъ отъ Цариградъ, въ Търново и тамъ ги погребалъ въ „цркви царстѣй“, която той, вѣроятно, е построилъ нарочно за това¹⁵. Следъ падането на Търново турцитѣ се настанили на Царевецъ и на мѣстото на разрушената презъ време на войната църква Св. Петка построили въ 1435 г. джамия, сжществуваша и до сега¹⁶. Трета църква — въ честъ на св. апостоли Петъръ и Павелъ — имало долу, на брѣга на Янтра, срещу Трапезица; тя е сегашната митрополитска църква.

На дѣсния брѣгъ на Янтра, срещу Царевецъ се издига една уединена скала съ отвесни къмъ рѣката до сто фута страни. Отгоре, на едно малко пространство, се издигала „славната крепостъ *Трапезица*“. Още римлянитѣ сж имали въ този укрепенъ пунктъ една малка крепостъ, чиито основи, споредъ Г. Каница, могатъ и сега да се видятъ. На Трапезица царъ Иванъ Асень I въ 1195 г. изградилъ църква въ честъ на св. Иванъ Рилски, въ която се пазѣли чудотворнитѣ мощи на националния патронъ¹⁷, а близо до нея въ църквата на Апостолитѣ се намирили останкитѣ на св. Гаврилъ Лѣсковски¹⁸. Отъ всичко това сега нѣма ни следа. Отгоре Трапезица (народътъ я нарича още Треперица) е обрасла съ храсталаци и служи за пасбище на кози и овци. Въ преданията се разправя за блѣскави царски дворци и за седемъ намиращи се тамъ църкви; споредъ характера на мѣстото това, сигурно, сж били само малки и тѣсни здания и параклиси. Иманяри работятъ тукъ усърдно и, вѣроятно, намиратъ много скъпоценни нѣща. Въ подножието на Трапезица, срещу днешната митрополитска църква, била славната, посветена на св. Димитрия и построена отъ Асена и Петра църква, въ която българскитѣ царе се коронясвали. Неотдавна търновскитѣ граждани заградили оскѣднитѣ остатѣци отъ нея, главно олтарната стена, съ зидъ¹⁹. Дветѣ крепости се съединявали съ построенъ върху две арки мостъ, къмъ който водѣли врати за отъ-къмъ града.

Самиятъ градъ Търново е разположенъ на споменатия по-горе полуостровъ отъ Царевецъ на западъ до близкитѣ височини и добре е запазенъ отъ къмъ северъ и югъ отъ стрѣмнитѣ брѣгове на рѣката. Въ времето на Хаджи Калфа имало само два моста презъ рѣката: единиятъ къмъ Трапезица, а другиятъ на югъ. Градътъ е растѣлъ бавно; още въ 1211 г., при Борила е имало само една църква²⁰. Сърбинътъ Доментианъ, който въ 1253 г. е написалъ житието на св. Сава, пише, какво църквата Св. 40 мжченици „е край рѣка Янтра, въ *новия градъ*, въ мѣстото наричано Търново“²¹; отъ това можемъ да заключимъ, че градътъ, собствено предградието на Царевецъ, отчасти е построенъ едва при Асена II.

Църквата Св. 40 мжченици и намиращата се при нея *Велика Лавра* била на северната страна на града, до брѣга на рѣката. Преданията много разправятъ за чудесата, вършени отъ погребанитѣ тамъ светии, особено св. Илариона Мъгленски. Въ подземни гробове въ нея се пазѣли останкитѣ на починалитѣ царе. Стенитѣ на църквата били пълни съ надписи, нѣкои отъ които и до сега се виждатъ въ джамията. Освенъ това, градътъ билъ пълненъ и съ други църкви и манастири, които турцитѣ следъ превземането на града превърнали въ джамии или бани. Въ банитѣ често се срещатъ склуптурни работи, изображаващи сцени отъ Новия Заветъ. Главната баня, напримѣръ, (башъ-хамамъ) е едновременноната църква Св. Богородица,